

Előszó

Az esélyegyenlőség ma gyakran használt fogalom. Egészen pontosan azt jelenti, hogy mindennemű – a nembeli, a faji, az etnikai hovatartozáson, az életkoron, a vallási, a lelkiismereti és a szexuális érdeklődésen alapuló – diszkrimináció nélkül kell egyenlő esélyeket kapniuk a különböző adottságokkal rendelkező embereknek. Kötetünk tanulmányai azt vizsgálják, hogyan érvényesül, érvényesül-e egyáltalán az esélyegyenlőség a fenti jellemzőkkel rendelkező csoportok tagjai esetében, amikor tanulnak vagy munkát keresnek maguknak.

Ha a diszkrimináció által fenyegetett társadalmi csoportok helyzetét vizsgáltuk, korábban a hátrányos helyzetről beszéltünk. Lényegében csaknem ugyanazokról a csoportokról van szó, jóllehet korábban nem mindegyikről gondolkodtunk, beszéltünk. Ezek az emberek hátrányban vannak a társadalmi-gazdasági élet számtalan területén, jobbra olyan tényezők miatt, amelyekre nincsen személyes befolyásuk (nem, faj, életkor, etnikai hovatartozás, stb.), vagy amely személyes döntésük körébe esik ugyan, de a társadalmi élet, a munkavállalás legtöbb területén jelentőségük nincsen (vallás, lelkiismeret, szexuális orientáció).

Láthatjuk, hogy lényegében hasonló a helyzetről van szó mind a régebbi, mind a mai gondolkodás, illetve szóhasználat esetében. Amennyiben mégis van eltérés, az nem utolsó sorban ezzel a társadalmi jelenséggel való több évtizedes szembenézésnek és a fogalmi tisztázás szándékának tulajdonítható. Ma több ilyen csoportot azonosítunk, mint korábban. Másrészt, míg a korábban használt fogalomban álló helyzet fejeződik ki, a ma használatosba azt is beleérezzük, hogy ha erőfeszítéseket tennének vagy tesznek ők maguk helyzetük javítása érdekében, gyakran szembe kell nézniük azzal, hogy született vagy vállalt adottságaik miatt a társadalomban jobb pozíciót elfoglalni nagyon nehéz, gyakran szinte lehetetlen.

Ezek a problémák természetesen nemcsak honfitársainkat sújtják, hanem a térség mindegyik, a miénknél fejlettebb és gazdagabb országát is. Ezért nagyon fontos, hogy ma mér az Európai Unióban is olyan jelenségnek tekintik, amelyet korrigálni kell, azaz a társadalmi hátrányokat meg kell próbálni valamiképpen kiegyenlíteni.

A kötet szerkesztője, Varga Aranka azt a feladatot vállalta, hogy összegyűjti, szakértők tanulmányai alapján bemutatja és elemzi azokat a csoportokat, amelyek a társadalmi egyenlőtlenségeknek az áldozatai. Mivel az esélyegyenlőség kimunkált fogalma és szabályozása – különösen nemzetközi, Európai Unió szintű szabályozása – alapjában véve újdonság, a kötet első fejezete ezt a szabályozást tárgyalja. Mint a fejezet címéből kitetszik – Az esélyegyenlőség beágyazódása –, nem elégszik meg a definíció és szabályozás kritikai bemutatásával, hanem előbb részletes és alaposan tanulmányokban mutatja be tárgyát, alapos elemzéssel bemutatva előbb magát az értelmezési keretet, majd pedig azokat az előítélet-rendszereket, amelyek ezeket a csoportokat övezik, és értelmezik mellőzöttségüket. Az első fejezet tanulmányai ezt a tematikát dolgozzák fel, gondolatilag egységes ívben, de önálló, alapos munkákkal.

A második fejezet mutatja be azokat a társadalmi csoportokat, amelyeket különösen fenyegetnek a társadalmi esélyek egyenlőtlenségei. A fejezet pontosan jelöli meg ezeket címével: Az esélyegyenlőség fókuszban lévő csoportjai. Az első tanulmány a cigányok helyzetét tárgyalja, és pedig sajátos összefüggésben: a mélyszegénységben élők nagy csoportját elemezve. Ezzel a választással a szerzők hangsúlyozzák, hogy a cigány, roma etnikai csoport tagjai nemcsak a faji szempont alapján lehetnek elszorítottak a diszkriminációnak, hanem ehhez járul gyakran súlyos gazdasági helyzetük is. A gyermekkorúakat szintén fenyegetik az egyenlőtlen esélyek, hiszen azokban a családokban, amelyek anyagi helyzetük, életvitelük vagy a család végleges felbomlása miatt nem tudnak gondoskodni a kiskorúakról, a tehetetlen áldozat a gyermek. A gyermekszegénység kérdése különösen fájdalmas és súlyos probléma, és a súlyosságához viszonyítva kevés szó esik róluk – ezért nagyon fontos a kötetnek ez a tanulmánya. Az idős emberek súlyos szociális gondjainak – és emellett gyakori elmagányosodásuknak – a kezelése olyan kérdés, amely az egyre idősödő Európában gyakori gondná válik. Magyarországon sincsen ez másként, ná-

lunk számos tényező miatt ennek a kérdésnek mindeddig nem tulajdonítottunk valódi fontosságot. Ezért kiemelkedően fontos, hogy helyet kapjanak a kötetben a támogatásra szoruló lakossági csoportok körében. Végezetül a fogyatékkal élők helyzetét és megoldásra váró problémáit tekinti át a fejezet utolsó tanulmánya. Bár e csoport helyzetéről viszonylag sok információnk van – helyzetük egyike azon társadalmi problémáknak, amelyekkel kapcsolatban kialakultak gyakorlatok. Hogy ezek a megoldások mennyire alkalmasak, illetve mennyiben hiányosak, erről szól egy okos tanulmány.

A kötet harmadik része a gyakorlat kérdéseivel foglalkozik, alcíme Esélyegyenlőség a gyakorlatban. A fejezet első tanulmánya Magyarország területi társadalmi szerkezetét tárgyalja, bemutatva, hol helyezkednek el az országban azok a csoportok, amelyeket az előző részben megismertünk. A következő tanulmány azt tekinti át, milyen lehetőségek mutatkoznak a gyakorlatban arra, hogy az esélyegyenlőség megvalósuljon, de legalábbis közelebb kerüljön a megvalósuláshoz. A tanulmány elméleti konstrukciókat elemez olyan szándékkal és eredménnyel, amely tapasztalati úton ellenőrizhető és fejleszthető. Végezetül konkrét példákat találunk a „jó gyakorlatokra”, azokra, amelyek az esélyegyenlőséget a mindennapi életbe is sikeresen átültették.

Mint a fentiekből is kitűnik, a kötet tanulmányai hézagpótlóak: a legutóbbi időkben ez a tematika nem szerepelt elégszer a megjelent irodalomban. Ráadásul mindegyik tanulmány a legújabb adatokra támaszkodik, tehát ebben a tekintetben is újdonságnak számít. Ennek alapján a kötetet jó szívvel ajánlom az egyetemi oktatásban mindazoknak, akiket személyes érdeklődésük vagy éppen tanulmányaik – akár a társadalmi egyenlőtlenségek megismerése, akár az Európai Unió ebben a kérdésben megfogalmazható ajánlásai – érdekelnek. Ám nemcsak a felsőoktatás számára ajánlható, hiszen az itt igényesen, de ugyanakkor közérthetően kimunkált tematika mindazokat érdekelhetik, akik részt vesznek vagy részt kívánnak venni ezeknek a kérdéseknek a megismerésében, programok szervezésében, működtetésében.